

N

Nowe technologie
— Nowa sprawiedliwość

— N

E-ROZPRAWY W POLSKICH SĄDACH

Jak pandemia COVID-19 wpłynęła
na pracę polskich sądów?

KONTYNUACJA BADANIA

Krzysztof Jarzmus
Warszawa, sierpień 2021

E–ROZPRAWY W POLSKICH SĄDACH – KONTYNUACJA BADANIA

Kontekst badania

W 2020 r. Helsińska Fundacja Praw Człowieka skierowała do 65 sądów w Polsce (wszystkich sądów apelacyjnych i okręgowych oraz dziewięciu wybranych sądów rejonowych w Łodzi i Warszawie) wnioski o dostęp do informacji publicznej w celu dokonania pogłębionej analizy praktyki krajowych sądów w zakresie rozpraw i posiedzeń prowadzonych w trybie zdalnym.

Analiza uzyskanych danych wskazała na brak jednolitego podejścia do kwestii prowadzenia rozpraw lub posiedzeń w trybie zdalnym, co w konsekwencji prowadziło do bardzo znaczących różnic występujących pomiędzy sądami w wielu obszarach. HFPC oceniła, iż tak poważne różnice stanowią duże niebezpieczeństwo z punktu widzenia prawa jednostki do sądu, które wyływa zarówno z Konstytucji RP, jak i ratyfikowanych przez Polskę umów międzynarodowych, ale również dla fundamentalnej spójności w funkcjonowaniu wymiaru sprawiedliwości. Szczególny niepokój wzbudziły przypadki niezagwarantowania jawności postępowań, a także przeszkody natury technicznej, które w przypadku niektórych sądów były częstym problemem, gdy w innych w ogóle on nie występował¹.

W kierunku zmian?

W kwietniu 2021 r. Fundacja wystąpiła z tożsamymi wnioskami do dziewięciu wcześniej nieankietowanych sądów rejonowych zlokalizowanych w różnych regionach Polski². Pytania dotyczyły okresu pomiędzy dniem 31 marca 2020 r., a 1 kwietnia 2021 r., a więc pełnego roku trwającej w Polsce pandemii COVID-19³. Celem badania było przede wszystkim porównanie jego wyników z efektami przytaczanej powyżej analizy i tym samym zweryfikowanie ewentualnej ewolucji praktyki polskich sądów w tym zakresie wynikającej z dłuższego okresu stosowania trybu zdalnego w postępowaniach sądowych.

Analiza odpowiedzi ankietowanych sądów prowadzi do konkluzji, iż diagnoza zaprezentowana w opracowania Fundacji z marca 2021 r. wciąż pozostają aktualne. Przede wszystkim w dalszym ciągu brakuje jednolitego podejścia do kwestii prowadzenia rozpraw lub posiedzeń w trybie zdalnym.

Można odnotować również znaczące różnice w zakresie przeszkolenia sędziów i pracowników sądu, archiwizacji nagrań posiedzeń lub rozpraw zdalnych czy udziału w nich publiczności dochodzi nawet pomiędzy wydziałami tego samego sądu (Sąd Rejonowy w Cieszynie)⁴.

1 Całość opracowania dostępna pod adresem: https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2021/03/E-rozprawy_Analiza.pdf

2 Sąd Rejonowy w Bielsku Podlaskim, Sąd Rejonowy w Biłgoraju, Sąd Rejonowy w Cieszynie, Sąd Rejonowy w Gdyni, Sąd Rejonowy w Lubinie, Sąd Rejonowy w Radomsku, Sąd Rejonowy w Sandomierzu, Sąd Rejonowy w Sanoku, Sąd Rejonowy w Zielonej Górze.

3 Poprzednie wnioski dotyczyły okresu od 31 marca 2020 r. do dnia udzielenia odpowiedzi przez sąd, który w zdecydowanej większości przypadków na grudzień 2020 r.

4 Sąd Rejonowy w Cieszynie – odpowiedź z dnia 19 kwietnia 2021 r.

Oprogramowanie

W dalszym ciągu pomiędzy sądami występuje duże zróżnicowanie w zakresie oprogramowania wykorzystywanego do przeprowadzania e-rozpraw. Wykorzystywane są w tym celu programy takie jak: MS Teams, Jitsi Meet, Avaya Scopia czy Tandberg.

Szkolenia

Podobnie dalej niezadowolająco prezentuje się sytuacja przeszkolenia sędziów oraz pracowników sądów – aż w czterech z dziewięciu ankietowanych sądów takie szkolenia się nie odbyły bądź miały wyłącznie charakter doraźnej pomocy lub przestania instrukcji⁵.

Problemy techniczne

Tak samo jak miało to miejsce podczas pierwszego badania, pomiędzy sądami nadal występują znaczące różnice w zakresie napotykania problemów technicznych uniemożliwiających przeprowadzenie rozprawy/posiedzenia w trybie zdalnym. W zdecydowanej większości ankietowane sądy raportowały pojedyncze przypadki, bądź ich zupełne brak. Jednakże Sąd Rejonowy w Zielonej Górze wskazał, że aż ośmiokrotnie spotykał się z taką sytuacją, co w zestawieniu ze stosunkowo rzadkim korzystaniem z trybu zdalnego przez ten sąd, jest dość wysoką wartością.

Jawność

W dalszym ciągu niepokojąca wydaje się również kwestia jawności „e-rozpraw”. Co prawda sześć z ankietowanych sądów wskazało, iż uczestnictwo publiczności w takich posiedzeniach lub rozprawach jest możliwe⁶, ale w przypadku dwóch z nich możliwość tą wprowadzono dopiero w lipcu 2020 r.⁷ Ponadto, pozostałe sądy albo nie udzieliły odpowiedzi w tym zakresie bądź niejasno wskazały, iż „publiczność nie bierze udziału”.

Tryb zdalny w liczbach

Ankietowane sądy bardzo sporadycznie korzystają z trybu zdalnego. Sądy Rejonowe w Biłgoraju⁸ i Bielsku Podlaskim⁹ rozpatrzyły w ten sposób tylko po 2 sprawy w analizowanym okresie, czyli przez 12 miesięcy. W przypadku pozostałych sądów w tym trybie przeprowadzono kilka spraw, ale w każdym wypadku ich liczba nie sięgnęła nawet połowy liczby spraw rozpatrzonych w taki sposób przez Sąd Rejonowy w Gdyni, który korzystał z rzeczzonego trybu najchętniej (patrz tabela poniżej)¹⁰. Co więcej, nie sposób dopatrzeć się jakiegokolwiek tendencji zwykłej w wykorzystywaniu trybu zdalnego przez sądy. Jak już wspomniano, jedynym

5 W Sądzie Rejonowy w Gdyni szkolenia w tym zakresie były dostępne dla chętnych.

6 Sądy Rejonowe w Bielsku Podlaskim, Gdyni, Lubinie, Radomsku, Sanoku i Zielonej Górze.

7 Sądy Rejonowe w Sanoku i Radomsku – odpowiednio 10.07.2020 r. oraz 20.07.2020 r.

8 Sąd Rejonowy w Biłgoraju – odpowiedź z dnia 28 kwietnia 2021 r.

9 Sąd Rejonowy w Bielsku Podlaskim – odpowiedź z dnia 11 czerwca 2021 r.

10 W przypadku niektórych z ankietowanych sądów dokładne obliczenie liczby spraw, w których skorzystano z trybu zdalnego było niemożliwe ze względu na niepełne odpowiedzi udzielone przez sądy.

wyjątkiem spośród ankietowanych sądów pod tymi względem jest Sąd Rejonowy w Gdyni, który zastosował tryb zdalny w 209 sprawach (171 z nich to sprawy cywilne) i forma ta zyskiwała na znaczeniu w analizowanym okresie¹¹.

Liczba spraw, które zostały rozpatrzone przez sąd przy wykorzystaniu trybu zdalnego, pomiędzy dniem 31 marca 2020 r. a dniem 1 kwietnia 2021 r.

Sąd Rejonowy w Bielsku Podlaskim	2 sprawy
Sąd Rejonowy w Biłgoraju	2 sprawy
Sąd Rejonowy w Cieszyńnie	Sąd nie udzielił dokładnej odpowiedzi w tym zakresie, ale poniżej 20 spraw.
Sąd Rejonowy w Gdyni	209 spraw
Sąd Rejonowy w Lubinie	53 sprawy
Sąd Rejonowy w Radomsku	Sąd nie udzielił dokładnej odpowiedzi w tym zakresie, ale poniżej 30 spraw.
Sąd Rejonowy w Sandomierzu	31 spraw
Sąd Rejonowy w Sanoku	7 spraw
Sąd Rejonowy w Zielonej Górze	36 spraw

Pozytywnym wnioskiem płynącym z przeprowadzonego przez HFPC badania jest fakt, iż sądy nie prowadzą zdalnie posiedzeń w przedmiocie tymczasowego aresztowania¹². Spośród ankietowanych sądów tylko Sąd Rejonowy w Bielsku Podlaskim przeprowadził w ten sposób dwa posiedzenia w tym przedmiocie.

Podsumowanie

Podsumowując, należy stwierdzić, iż diagnozy stawiane przez Fundację na początku¹³ pandemii COVID-19 w Polsce oraz w marcu 2021 r., pozostają wciąż aktualne. W zakresie stosowania „e-rozpraw” przez polskie sądy w dalszym ciągu można dostrzec brak jakichkolwiek spójnych, zsynchronizowanych działań, co prowadzi do dużego zróżnicowania rozwiązań obecnych w praktyce sądów. W efekcie stanowi to potencjalne zagrożenie dla prawa jednostki do sądu.

11 Sąd Rejonowy w Gdyni – odpowiedź z dnia 11 maja 2021 r.

12 HFPC już w toku procesu legislacyjnego zgłaszała poważne zastrzeżenia wobec regulacji pozwalającej na tymczasowe aresztowanie jednostki, która nie stanęła przed sądem. (<https://www.hfhr.pl/zdalne-posiedzenia-w-przedmiocie-zastosowania-tymczasowego-aresztowania-sprzeczne-z-konwencja-zastrzezenia-hfpc-do-ustawy-o-doplatach-do-oprocentowania-kredytow-bankowych/>); zob. również wyrok ETPCz z dnia 29 marca 2010 r. w sprawie Medvedyev i inni p. Francji, nr skargi 3394/03.

13 Zob. np.: <https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2020/04/Dostep-do-sadu-w-dobie-pandemii2-FIN.pdf>; <https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2020/04/DostC4%99p-do-sC4%85du-w-dobie-pandemii-16-04.pdf>

Projekt **Nowe Technologie – Nowa Sprawiedliwość**,
jest realizowany przez Helsińską Fundację Praw Człowieka
oraz kancelarię prawną Clifford Chance.

W dzisiejszych czasach nowe technologie są obecne w niemal każdej sferze życia – nabierają również coraz większego znaczenia dla współczesnego wymiaru sprawiedliwości. Celem projektu jest zbadanie, w jakim stopniu są one już obecne w tym obszarze w Polsce i na świecie, a także zdiagnozowanie związanych z nimi głównych zagrożeń oraz budzących największą nadzieję rozwiązań. Postępująca cyfryzacja wymiaru sprawiedliwości oraz modernizacja systemu prawnego jest nieunikniona, jeżeli ma on nadążyć za duchem czasu. Dlatego, też prace podejmowane przez Helsińską Fundację Praw Człowieka oraz kancelarię prawną Clifford Chance mają prowadzić do identyfikacji rozwiązań usprawniających wymiar sprawiedliwości w sposób, który nie tylko nie ogranicza praw i wolności jednostki, a wręcz ułatwia im korzystanie ze swoich uprawnień.